

Об'єкт хабарництва.

Михайленко Дмитро,

аспірант кафедри кримінального права ОНЮА

Складність проблеми об'єкту хабарництва полягає в тому, що: по-перше, відсутнє єдине розуміння об'єкту злочинів у сфері службової діяльності, по-друге, дане питання не знайшло свого однозначного вирішення в науці кримінального права і, на кінець, по-третє, в теорії взагалі відсутній однозначний підхід до визначення об'єкту злочину, як до ключового терміну вказаної проблеми. Однак безумовно важливим є визначення об'єкту хабарництва, так як це дозволить зрозуміти природу даного злочину та пояснити механізм злочинного посягання.

Всі науковці згодні з тим, що об'єктом злочину є те, на що посягає злочинне діяння, але тут єдність поглядів закінчується і, критикуючи конструкцію об'єкту злочину як охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, запропоновану ще в 1925 році А. А. Піонтовським, пропонують розглядати його як: правове благо; цінності, що охороняються кримінальним законом; люди або їх сукупність; суспільний інтерес, проти якого спрямовується злочин; соціальна оболонка; сфери життєдіяльності людей. Ми схилиємося до позиції – об'єкт злочину – сукупність охоронюваних Кримінальним законом суспільним відносин, яким завдається шкода при вчиненні будь-якого злочину. Не вдаючись до аналізу інших запропонованих теорій можна зазначити, що науковці, які їх підтримують, розуміють під об'єктом злочину окремі елементи суспільних відносин або створюють конструкції, які є надуманими і за своєю сутністю тотожні суспільним відносинам.

Згрупування злочинів у розділах Особливої частини КК проводиться, як правило, за родовим об'єктом, під яким розуміється група однорідних (схожих) суспільних відносин, на які посягає відповідна категорія злочинів. В науці кримінального права відсутній єдиний підхід до визначення родового об'єкту злочинів у сфері службової діяльності. Під ним розуміють: сукупність суспільних відносин, що складають зміст правильної діяльності державного і громадського апаратів [2]; якість державного апарату [7; с.30-31]; сам державний апарат; державна дисципліна [10; с.6]; правомірна діяльність державних та інших органів, їх

авторитет [5; с.791]; інтереси державного управління [11]; інтереси публічної служби [1; с.98]; встановлений законом порядок здійснення посадовими та службовими особами своїх повноважень [6; с.839].

Детально не розглядаючи кожен окремий підхід, необхідно відмітити, що при аналізі поняття «державний апарат», яке є ключовим у найбільш поширених позиціях, виявляється, що порушити правильну діяльність державного апарату можна різними злочинними способами, які, порушуючи правильну діяльність апарату, знаходяться в різних розділах КК України. Тому визначення об'єкта через даний термін є надто широким та абстрактним, за допомогою нього не можна провести згрупування службових злочинів та їх відокремлення від інших груп злочинних посягань. Інші підходи є ще більш неточними чи маскують під іншу термінологію вказані визначення об'єкта. Найбільш вдалою на нашу думку є позиція, відповідно до якої об'єктом службових злочинів є група охоронюваних кримінальним законом однорідних суспільних відносин, що виникають в процесі діяльності службових осіб, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення цими службовими особами своїх повноважень. Такий підхід позбавлений абстрактності та невизначеності, і як ніякий інший дозволяє відмежувати дану групу злочинів від інших груп.

Поняття об'єкту хабарництва повинно узгоджуватися з загальним поняттям об'єкту злочину та об'єктом службових злочинів (родовим об'єктом). Безпосередній об'єкт злочину – це ті суспільні відносини, які прямо і безпосередньо охороняються конкретним складом злочину. Він конкретизує родовий об'єкт і логічно співвідноситься з ним як частина і ціле. Під безпосереднім обов'язковим об'єктом злочинів у сфері службової діяльності необхідно розуміти конкретний аспект встановленого порядку здійснення своїх повноважень службовими особами. Це можуть бути такі окремі обов'язки як – виконання повноважень лише в інтересах служби, обов'язок службової особи здійснювати свої повноваження лише в межах своєї компетенції, обов'язок добросовісно виконувати свої повноваження і т.д. Тому тезу про те, що безпосередні об'єкти службових злочинів співпадають [9; с.93], вважаємо сумнівною.

Важливою умовою встановленого порядку здійснення цих повноважень є забезпечення принципу публічно-правової, законної оплати службової діяльності. Службова особа може отримувати винагороду лише в установленому законом порядку і ні в якому разі не приватним чином від окремих громадян чи організацій, зацікавлених в тій чи іншій дії (бездіяльності) службової особи. Тому безпосереднім об'єктом хабарництва є встановлений законом публічно-правовий характер оплати діяльності службових осіб [4; с.8][1; с.189][8; с.28]. Обставиною, яка наштовхує на такий висновок є те, що одержання-давання хабара, будучи формальним складом злочину, вважається закінченим з моменту прийняття хоча б частини хабара. Але акт прийому-передачі хабара не є самоціллю сторін [3; с.68], тому на нашу думку таке розуміння об'єкта хабарництва не відповідає природі даного злочину, адже він спрямований не на порушення самого порядку оплати праці, а посягає на відносини більш високого рівня, якими є сам родовий об'єкт службових злочинів. При цьому службова особа порушує встановлений порядок здійснення своїх повноважень шляхом упередженого, необ'єктивного, а часом незаконного їх виконання, керується при цьому інтересами хабародавця, а не інтересами служби. Незаконна оплата праці це лише шлях, що робить можливим порушення вказаного безпосереднього об'єкту, і який в силу своєї ефективності, безвідмовності, поширеності та суспільній небезпечності ставиться під охорону в КК. Наведене положення не лише пояснює природу хабарництва, а й враховується при кваліфікації даного діяння. Так, якщо службова особа, приймаючи цінності від іншої особи, завідомо не розраховує вчиняти дії в її інтересах, то вона не відповідає за одержання хабара, хоча й порушує публічно-правовий порядок оплати своєї праці. Розуміючи хабарництво (одержання та давання хабара) як єдиний складний двосторонній злочин, вважаємо, що як хабароодержувач, так і хабародавець посягають на один і той же безпосередній об'єкт, названий вище.

Враховуючи викладене можна зробити деякі висновки: 1). такі кваліфікуючі обставини як великий чи особливо великий розмір хабара безпосередньо не підвищують суспільну небезпеку хабарництва, вони лише опосередковують (оцінюють) обставину, яка дійсно впливає на відповідальність за даний злочин – суспільну значимість самої оплаченої поведінки службової особи, яка вважається тим

значимішою, чим дорожче вона коштує; 2). не є злочином одержання-давання хабара-винагороди, коли службова особа при здійсненні своїх повноважень не розраховує отримати оплату за них і тому в цей момент не пов'язана інтересами хабародавця.

Таким чином, об'єктом злочинного посягання при хабарництві є група охоронюваних кримінальним законом однорідних суспільних відносин, що виникають в процесі діяльності службових осіб, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення цими службовими особами своїх повноважень. Хабарництво порушує вказаний порядок внаслідок виконання службовою особою повноважень проти інтересів служби, в приватних інтересах окремих осіб, які оплачують таку поведінку.

Список використаної літератури:

1. Волженкин Б.В. Служебные преступления. – М.: Юрист, 2000.
2. Здравомыслов Б.В. Должностные преступления. Понятие и квалификация. – М.: Юридическая литература, 1975.
3. Кучерявый Н.П. Ответственность за взяточничество. – М., 1957
4. Лукомський В.С. Кримінальна відповідальність за дачу хабара та посередництво в хабарництві: Автореф. дис. ... к. ю. н. – К., 1996
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України/Від. ред. С.Ф. Яценко. – К.: А.С.К., 2002
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/За ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К.:Атіка, 2004.
7. Сахаров А.Б. Ответственность за должностные преступления по советскому уголовному праву. – М., 1956
8. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления. - К.:Наукова думка. – 1978
9. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. – Х.: Выща шк., 1988
10. Трайнин А. Должностные и хозяйственные преступления.- М., 1938
11. Утевский Б.С.Общее учение о должностных преступлениях. – М.:Юрид. изд. Минюста СССР, 1948